

Şebuniaiev O. O.

2ci yıl doktora öğrencisi

Doğu ve Slavik Bilimleri Fakültesi

doktora danışmanı – Dok., Prof. Sorokin S. V.

Kiiv Ulusal Dilbilim Üniversitesi

Kiiv, Ukrayna

TÜRKİYE-UKRAYNA İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ: SİYASET İLE FİLOLOJİ ARASINDA (1991-2025)

Bugün sizlerle Türkiye ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin nasıl şekillendiğini, nasıl güçlendiğini ve bugün hangi noktaya geldiğini konuşmak istiyorum. Bu ilişki, sadece iki devlet arasındaki diplomatik bağ değildir. Aynı zamanda Karadeniz'in iki kıyısında yaşayan iki halkın karşılıklı saygısının ve ortak çıkarlarının, savaşların ve dostluğunun hikâyesidir.

Türkiye, Ukrayna'nın bağımsızlığını 1991 yılında Aralık 16'sında tanıdı ve tanıyan ilk ülkelerden biriydi [1]. 1992 yılında Şubat 3'ünde iki ülke arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına İlişkin Protokol imzalandı, aynı yılda, 4cü Mayıs'ta Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalandı; bu anlaşmalar ileriki iş birliğinin temelini attı [1; 2]. Bu adımlar, aslında çok daha geniş bir vizyonun başlangıcıydı. Türkiye, Ukrayna'yı Karadeniz'de stratejik bir ortak olarak gördü; iki ülke ticaret, eğitim, kültür ve özellikle Kırım Tatarları konularında yakın iş birliğini geliştirdi [2; 3].

1992'de Nisan ayında Türkiye Kiev'de büyükelçiliğini açtı, Ukrayna ise Ankara'da 1993 yılın başında kendi büyükelçiliğinin kapısının açılışını yaptı [1]. Bu ilk adımlar, Sovyet sonrası dönemde ekonomik ve siyasi bağlar için çok önemliydi. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel o dönemde şöyle demişti: “Kırım Tatarları bizim ortak mirasımızdır.” Gerçekten de bu bağ, ilişkilerimizin insani temelini oluşturdu [3].

1990'lar ve 2000'lerin başında ilişkiler dinamik olarak gelişti. Türkiye, Ukrayna'yı uluslararası yapılara entegrasyonda destekledi ve özellikle Türkiye ile etnik grup olarak derin tarihi bağları olan Kırım Tatarları ile ilgili konularda aktif rol aldı [2; 3]. Örneğin, 1994'te Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Kırım'ı ziyaret etti ve sürgünden dönen Kırım Tatarları için 1000 ev inşaatını destekledi [3].

2004'te iki ülkenin hükümetleri arasında Güçlendirilmiş İşbirliği Eylem Planı imzalandı; bu plan, ekonomi, ulaşım ve güvenlik alanlarında koordinasyonu derinleştirmeyi hedefliyordu [2]. Ekonomik işbirliği hız

kazandı: ticaret artıyor ve turizm sektörü büyüyor – her yıl milyonlarca Ukraynalı Türkiye'yi ziyaret ediyor; ikili ticaret hacmi 2000'lerin başından itibaren düzenli olarak artış eğilimi gösterdi [2; 4].

2011 yılı çok önemliydi: iki ülkenin cumhurbaşkanlarının desteğiyle Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi kuruldu ve ilişkiler resmen “stratejik ortaklık” düzeyine çıkarıldı [1; 2]. Bu konsey 2022'ye kadar on kere toplantı düzenledi, son toplantısı 2022 yılında Şubat 3'ünde Kiev'de yer aldı [1]. Bu mekanizma sayesinde ilişkiler dış politika diyalogu, savunma, enerji ve ulaştırma alanlarında kurumsal çerçeveye kavuştu [2; 3].

Bu dönemde savunma alanında iş birliği de aktive oldu: Savunma Sanayi İş Birliği Ortak Komisyonu kuruldu ve Mayıs 2023'te Ankara'da sekizinci toplantısı yapıldı. Bu alandaki işbirliğimizin sembollerinden biri, Ukrayna'nın savunma kapasitesine önemli katkı sağlayan Bayraktar insansız hava araçlarıdır [2].

Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhakından sonraki olaylar iki ülkenin arasındaki ilişkiler için dönüm noktası oldu. Türkiye hemen bu eylemi kınadı ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü destekledi; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Kırım ve insan hakları ile ilgili kararları da destekledi [1; 3].

2022'den beri, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik tam ölçekli işgalinde Türkiye önemli yardım sağladı: Montrö Sözleşmesi çerçevesinde Boğazlar'ı Rus savaş gemileri için kapattı, hava sahasını Rus askeri uçakları için sınırladı ve 22 Temmuz 2022'de İstanbul'da Birleşmiş Milletler ile birlikte “Karadeniz Tahıl Girişimi”ni başlattı [5]. Bu girişim sayesinde 2022–2023 döneminde milyonlarca ton Ukrayna tahılının dünya pazarlarına güvenli şekilde ulaştırılması mümkün oldu; gıda krizinin hafifletilmesine, özellikle Afrika ve Asya ülkelerinde gıda güvenliğinin desteklenmesine katkıda bulunuldu [5].

Türkiye aynı zamanda müzakerelerde arabulucu rolü oynuyor; savaş esirlerinin değişimi, Zaporijya Nükleer Santrali'nin güvenliği ve gıda güvenliği konularında diplomatik inisiyatifler üstleniyor; ayrıca Ukrayna'nın “Barış Formülü” çerçevesindeki uluslararası görüşmelerde de yer alıyor [2; 5].

2023-2025 yıllarında ilişkiler gelişmeye devam ediyor. Şubat 2025'te Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Zelenskiy, ikili ticaretin 10 milyar dolara ulaşma hedefini tekrar teyit ederek, Türkiye'nin Ukrayna'nın yeniden yapılacak inşasını desteklediğini vurguladılar; bu hedef, daha önceki dönemlerde de ortaya konan 10–20 milyar dolarlık ticaret hacmi vizyonunun güncellenmiş bir yansımasıdır [2–4]. Ekonomik olarak, ticaret 2019'daki yaklaşık 4,8 milyar dolarlık seviyeden 7,3 milyar dolar civarına yükselmiş durumda; serbest ticaret alanının tam uygulanmasıyla birlikte bu rakamın

daha da artması bekleniyor [4]. 3 Şubat 2022'de imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması ise bu rakamların büyümesine hukuki bir temel sunuyor [2; 4].

Filoloji ve kültürel çalışmalar alanı, Türkiye-Ukrayna ilişkilerinin çoğu zaman göz ardı edilen ancak son derece önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. 1990'lı yılların sonlarından itibaren iki ülkenin üniversiteleri arasında akademik değişim programları, ortak projeler ve dil öğretimi girişimleri önemli ölçüde gelişmiştir. Özellikle Kıyiv Ulusal Dilbilim Üniversitesi ve Taras Şevçenko Ulusal Kiev Üniversitesi Filoloji Enstitüleri'nin Türkiye'deki üniversitelerle yürüttüğü uluslararası iş birliği, öğrenci ve akademisyen hareketliliğini artırmış, Türk dili, edebiyatı ve kültürü üzerine çalışmaların Ukrayna'da daha sistematik hale gelmesine katkı sağlamıştır [6].

Bu bağlamda, çeviribilim ve karşılaştırmalı dilbilim alanlarında da önemli adımlar atılmıştır. Ukraynalı ve Türk araştırmacıların dijital yeterlilikler, dil öğretim yöntemleri ve filolojik eğitim programlarının uyumluluğu üzerine yürüttüğü ortak çalışmalar, iki ülke arasında modern filolojik araştırmaların bütünleşmesine katkıda bulunmaktadır. Baranovska ve meslektaşlarının iki ülke filolog adaylarının dijital yetkinliklerini karşılaştırmalı olarak analiz eden çalışması, bu akademik yakınlaşmanın dikkat çekici örneklerinden biridir [7].

Ayrıca Ukrayna üniversitelerinde yayımlanan **Türkolojik Araştırmalar** gibi bilimsel dergiler ve tematik derlemeler, Türkiye ve Ukrayna arasındaki tarihsel, kültürel ve dilsel bağları inceleyen araştırmalara düzenli olarak yer vermektedir. Kırım Tatarlarının dili, edebiyatı ve kimliği üzerine yapılan çalışmalar ise iki ülkenin ortak insani ve tarihsel bağlarını filolojik açıdan derinleştiren önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir [8]. Bu akademik çalışmalar, yalnızca bilimsel iş birliğini değil, aynı zamanda kültürel diyalogu da güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, Türk-Ukrayna ilişkileri jeopolitik zorluklara rağmen başarılı bir ortaklığın örneğidir. Karadeniz'de istikrarı destekler, ekonomik gelişime katkıda bulunur ve karşılıklı destek üzerine inşa edilir. Geleceğimiz – enerji, savunma ve yeniden inşa alanlarında daha yakın iş birliğimiz sayesinde – hem iki ülke hem de bölge için yeni fırsatlar vaat ediyor [2–5]. Filolojik araştırmalar Türkiye-Ukrayna ilişkilerinin politik ve ekonomik boyutlarının ötesine geçerek, iki ülke arasında kalıcı bir kültürel ve akademik bağ kurmaktadır. Ortak konferanslar, çeviri projeleri, öğrenci değişimleri ve ikili akademik programlar, gelecekte daha bütünleşmiş bir bilimsel ortamın oluşmasına katkı sağlamaya devam edecektir.

Kaynakça:

1. Політичні відносини між Україною і Туреччиною. Посольство України в Турецькій Республіці. URL: <https://turkiye.mfa.gov.ua/>

spivrobitnictvo/politichni-vidnosini-mizh-ukrayinoyu-i-turechchinyu (дата звернення: 03.12.2025). turkiye.mfa.gov.ua+1

2. Гавриленко Н., Бобровицький А., Замікула М. та ін. Стратегічне партнерство з Турецькою Республікою: зовнішньоекономічні аспекти : аналіт. доп. / заг. ред. Паламарчука М., Юлдашева Р. Київ : НІСД, 2022. 59 с. Каразінський інститут+1

3. Воротнок М. Аудит зовнішньої політики: Україна – Туреччина : дискусійна записка. *Інститут світової політики*. Київ : Інститут світової політики, 2016. 32 с. Центр «Нова Європа»

4. Бояр А. О., Лажник В. Й. Динаміка та сучасний стан товарної торгівлі між Україною та Туреччиною. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2023. № 10. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-10-02-02> (дата звернення: 03.12.2025).

5. «Зернова ініціатива». Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. 2023. URL: <https://mtu.gov.ua/timeline/Zernova-iniciativa.html> (дата звернення: 03.12.2025).

6. International academic cooperation. Educational and Research Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv. URL: <https://philology.knu.ua/en/international-academic-cooperation/> (date of access: 03.12.2025).

7. Baranovska L., Zasiiekina L., Pavliuk A., Dereza O., Zasiiekina T. Development of digital competence of future philologists: comparative study of Ukraine and Turkey. *Advanced Education*. 2023. № 23. P. 87–102. DOI: 10.20535/2410-8286.295458.

8. Тюркологічні читання : науковий збірник. Київ : Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн, Центр досліджень історії турецького та кримськотатарського народів, 2024. 86 с.